

ПОСТУПАК ЗА ДАВАЊЕ УСЛОВНОГ ОТПУСТА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Апстракт: Предмет ауторовог разматрања у овом раду јесте поступак за давање условног отпуста у Републици Српској и сва пажња усмјерена је на предности и недостатке административног, у односу на судски систем условног отпуштања осуђених лица.

Такође, рад обрађује појмовно институт и елементе условног отпуста, посебно се осврћући на формалне и материјалне услове за одобравање условног отпуста, факултативност његове примјене и правну природу. Надаље, уколико условно отпуштени не испуни услов и не оправда указано повјерење, долази до опозивања условног отпуста и његовог враћања у заводску установу. Аутор је у наставку рада представио органе који су надлежни за давање условног отпуста, законски основ и сам поступак за давање условног отпуста. У завршном дијелу рада, представљени су статистички подаци за период од 2005. до 2010. године, који се односе на број одобрених условних отпуста у односу на број осуђених лица, која су поднијела молбу за одобрење условног отпуста, са циљем указивања на оправданост и значај овог института у Републици Српској.

Кључне ријечи: кривичне санкције, казна затвора, условни отпуст, комисија, завод, ресоцијализација.

1. ПОЈАМ И ЕЛЕМЕНТИ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Институт условног отпуста се састоји у отпуштању осуђеника са издржавања казне затвора, прије него што је овај у потпуности издржао цијелу казну, под условом док је на слободи, да до истека времена за које му је изречена казна не учини ново кривично дјело.¹ С обзиром да је наше кривично право и уопште цјелокупан систем сузбијања криминалитета конципиран на идеји да је сврха казне преваспитање и ресоцијализација осуђених лица, условни отпуст прихваћен је као један од значајних института у систему мјера, које

¹ Јовашевић, Д., *Лексикон кривичног права*, Београд, 1998., стр. 698-699.

се предузимају за ресоцијализацију осуђених лица, као метод подстицаја у ресоцијализацији и позитивном укључивању у живот.

Истина, када се помене условни отпуст – најприје се мисли на казну затвора и то ону коју издржавају пунољетни осуђеници. То би била „редовна“, основна варијанта условног отпуста, али се никако не смије заборавити да постоје и неке специфичности условног отпуштања, када се ради о другим санкцијама, које подразумевају лишавање слободе осуђеника. Тако условни отпуст постоји, осим код казне затвора, и код казне малољетничког затвора, код васпитне мјере упућивања у васпитно – поправни дом, као и код мјере безбједности обавезног психијатријског лијечења и чувања у здравственој установи, односно код казне затвора, уз коју се ова мјера изриче у одређеним случајевима.

За примјену условног отпуста, без обзира о којој горе наведеној варијанти се радило, потребно је испуњење, кумулативно, одређених претпоставки, односно услова, а то су:

1. вријеме проведено у установи у којој се издржава казна затвора или нека друга институционална санкција (формални - објективни услов) ,
2. околности везане за успјешност институционалног третмана и прогноза будућег владања условно отпуштеног (материјални – субјективни услов),
3. услови под којима се врши условно отпуштање, а чије неиспуњење повлачи могућност опозива условног отпуста.

Формална претпоставка (објективни услов)² односи се на дио издржане казне, који осуђеници морају издржати, да би били условно отпуштени. Ова претпоставка посебно је одређена за осуђенике на издржавању казне затвора, а посебно за малољетнике на издржавању казни малољетничког затвора.

Материјална претпоставка (субјективни услов)³ је готово идентично одређена за све изнијете врсте условног отпуста, и то првенствено квалитетом владања осуђеника. Потребно је да су у току извршења казне затвора, као и других кривичних санкција институционалног карактера постигнути такви резултати у поправљању, преваспитању, ресоцијализацији или отклањању опасног стања, да се може са основом очекивати да ће се осуђени на слободи добро владати и да је даљи боравак у заводској установи институционалног третмана непотребан.

Закон не предвиђа друга ограничења у погледу могућности стицања условног отпуста. Уколико осуђени испуњава законом прописане услове, он може али не мора (факултативност примјене) бити условно пуштен, без обзира на врсту кривичног дјела, висину казне, поврат и томе слично.

За осуђене условни отпуст представља снажан подстицај да се сами активно укључе у процес свог преваспитања. Условним отпустом се мотивише

2 Петровић, Б., Јовашевић, Д., *Извршно кривично-казнено право*, Сарајево, 2006. стр., 117.

3 Ibidem

непосредно ангажовање осуђених лица у реализацији програма поступања, њиховог преваспитања и позитивног укључивања у живот. Тако се пружа могућност да стварно трајање казне затвора не зависи само од висине изречене казне, већ се њиме омогућава да сами осуђени својим владањем и понашањем, могу допринјети ранијем отпуштању и одласку на слободу. Омогућавањем осуђеним лицима да својим радом и понашањем у току извршења казни, утичу на дужину свог боравка у казнено поправним установама, институт условног отпуста у знатној мјери доприноси остваривању принципа хуманизације извршења казни. То у њих улива наду од почетка уласка у казнено поправну установу и подстиче на рад. То значи да институт условног отпуста почива на идеји преваспитања осуђеника, што је доминантна сврха и саме казне, и да у знатној мјери доприноси постизању сврхе кажњавања и извршења казни. Постојање могућности да се условно отпуштени поново врате на издржавање преосталог не издржаног дијела казне, ако се добро не владају, такође дјелује на условно отпуштене, мотивишући их да, по изласку из казнено поправних установа, код себе траже, развијају, учврсте и ставе у покрет оне снаге које ће их вући да поступају у складу са законима и друштвеним правилима, да у друштву траже ослонац на прогресивне чиниоце, да у друштвено корисном дјеловању виде пут којим се треба кретати.⁴

2. ФАКУЛТАТИВНОСТ ПРИМЈЕНЕ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Поред испуњавања формалне и материјалне претпоставке за примјену института условног отпуста неопходно је скренути пажњу и на факултативност његове примјене, која је истовремено и спорно питање.

Питање се тиче управо дискреционог овлаштења органа, који о условном отпусту одлучује и који, када су поменуте претпоставке испуњене, може да не дозволи условно отпуштање. Законодавац је предвидио да се осуђени може отпустити, а не да се мора отпустити, када су испуњене одређене претпоставке. Према томе, условно отпуштање је само једна могућност, а не и право осуђеног лица, те само испуњење прописаних претпоставки још увјек не значи и условно отпуштање. Ово значи да дејство испуњених претпоставки није апсолутно, већ је релативног карактера.

Законска формулација може дати дискреционо овлаштење органу, који одлучује о условном отпусту, да процјењује сврсисходност давања условног отпуста, у сваком конкретном случају. Осуђеници својим молбама за условно отпуштање не остварују своје законом загарантовано право, већ иницирају процјену сврсисходности једне законом предвиђене могућности. Сврсисходност у праву увјек се налази насупрот правне сигурности,⁵ што такође иде у прилог

4 Шуковић, М., *Условни отпуст*, Београд, 1971., стр. 190.

5 Радбрух, Г., *Филозофија права*, Београд, 1980, стр. 99.

ставу да на овај начин постављени критеријуми за условни отпуст могу лако значити неравноправан третман осуђеника.

Може се поставити питање шта је то, које су то околности које би навеле надлежни орган да, иако утврди постојање, односно испуњење потребних претпоставки, не одобри условни отпуст.

Дискреционо одлучивање о условном отпусту се претвара у арбитрираност или у поновно суђење, које је противно сврси условног отпуста и основним начелима кривичног и кривичног процесног права.⁶ Неки теоретичари критикују наведено законско рјешење и инсистирају да то буде право осуђеног, (када се испуне законом предвиђене претпоставке).⁷ Аргумент за овакав захтјев се огледа у ставу да условни отпуст није ни награда ни милост, нити треба да буде привилегија, која зависи од неразумљивих критеријума и дискреционе оцјене.

У прилог ставу да условно отпуштање треба да буде право осуђених, наводи се да би и мотивациона снага условног отпуста била утолико већа, уколико је законом обезбјеђена гаранција да ће бити условно отпуштен сваки осуђеник који испуни законом утврђене претпоставке за условни отпуст. Према томе, условни отпуст треба да буде право осуђених лица, те да у свим случајевима, када су испуњене формалне и материјалне претпоставке, надлежни орган у поступку за давање условног отпуста, мора донијети одлуку у којој се одобрава условни отпуст. Тиме се избегава варијабилност и неуједначеност критеријума одлучних за условни отпуст, као и принципа једнакости под истим условима,⁸ при чему ће и систем извршења казне лишења слободе добити на квалитету и сериозности.⁹

Овакво рјешење, претпоставља обавезно предвиђање права на жалбу. Непостојање процесне гаранције, у смислу права на жалбу, управо је правдано околностима да је условни отпуст могућност, а не право осуђеног.

3. ПРАВНА ПРИРОДА ИНСТИТУТА УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Питање правне природе условног отпуста у кривичноправној литератури је једно од сложенијих и важнијих питања. Од правног карактера овог кривичноправног института зависи, не само начин његове примјене, већ и

6 Стојановић, З., Перић, О., *Коментар Кривичног закона РС и Кривични закон РЦГ с објашњењима*, Београд, 1996, стр. 21.

7 Шуковић, М. *ор. cit.*, стр. 233; Стојановић, З. „Условни отпуст: проблеми и перспективе” у: *Зборник Правног факултета у Загребу*, 1984, стр. 195; Крстановски, М. „Условни отпуст као пенолошка мјера”, *Човјек и право*, 1991/7-8., стр. 149.

8 Шукулић, М., *ор. cit.*, стр. 234; слично и: Шепаровић, З. *Алтернативе казни затвора*, Сарајево, 1988, стр. 11; Крстановски, М., *ор. cit.*, стр. 311, Бабић, М., „Алтернативе казни затвора у циљу ефикасније борбе против криминалитета”, у: *Пеналне могућности кривичног законодавства у сузбијању криминалитета*, Београд, 1997., стр. 139.

9 Крстановски, М., *ор. cit.*, стр. 149.

његова сврха и његове правне последице. И данас се расправља да ли је условни отпуст по својој кривичноправној природи институт или није институт, да ли је метод поступања или је то мјера пенолошке природе, да ли је условни отпуст фаза или начин извршења казне затвора, средство за исправљање судских одлука о казнама, или знак опроштаја казне.

Наше кривично право је пошло од схватања да је условни отпуст само фаза у извршењу казне затвора, па су самим тим и одредбе којим је овај институт регулисан сврстане у главу десету Кривичног закона Републике Српске, која предвиђа основне одредбе о извршењу кривичних санкција. Схватање да је условни отпуст посебна фаза у извршењу казне треба озбиљно довести у питање, нарочито у системима као што је наш, у којем се доскора, условно отпуштени није стављао под заштитни надзор. Тек 2010. године, доношењем Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске,¹⁰ прописана је обавеза заштитног надзора над осуђеним, али је друго питање да ли се та обавеза надзора уопште и спроводи, од стране кога, како и на који начин.

Чињеница је да се осуђеници примјеном овог института, отпуштају са издржавања казне, при чему се преостали део казне не извршава, осим у случају опозива условног отпуста, што је велика ријеткост (фактички казна се условним отпустом гаси). Такође и чињеница да условно отпуштена лица имају сва права и дужности, као и други грађани наше земље,¹¹ јасно указује на то да се лица на условном отпусту, у смислу нашег законодавства ни правно ни фактички не налазе на издржавању казне затвора.

У формалноправном смислу, акт о давању условног отпуста је појединачни правни акт (рјешење), којим се мијења правно дејство другог на закону заснованог појединачног правног акта (судске одлуке). Тако се рјешење о условном отпусту појављује као лични, индивидуални акт, којим се омогућава да висина кривичне санкције, која је изречена у правоснажној судској одлуци, не мора бити у потпуности извршена, под условом да су у току извршења казне и друге кривичне санкције, постигнути такви резултати у поправљању, преваспитавању, ресоцијализацији или отклањању опасног стања, да је даљи боравак осуђеног лица у заводској установи институционалног третмана непотребан. То значи да се одлуком управног (несудског органа) правноснажна судска пресуда мијења управо у дијелу одлуке о ефикасној дужини трајања изречене санкције. Према томе, можемо рећи да се институтом условног отпуста суспендује (дерогира) правно дејство судске одлуке, која се односи на извршење кривичне санкције конкретног учиниоца кривичног дјела.

¹⁰ Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске, „Сл. гласник Републике Српске“, број 12/2010.

¹¹ Јовашевић, Д., *Коментар ЗИКС-а са судском праксом, пратећим прописима и регистром појмова и ЗИКС РЦГ*, са пратећим прописима, Београд, 2000., стр. 118.

Имајући у виду наведено, не може се прихватити схватање да се условним отпустом не дира у казну. Рјешењем о условном отпусту се практично мијењају законске одредбе о одмјеравању и ублажавању казне у конкретном случају и због тога се убудуће од законодавца треба тражити увођење адекватних критеријума и прецизније постављање законских услова приликом додјелјивања условног отпуста како би се његова примјена подигла на један виши квалитативни ниво.

Пенолози у први план истичу пенолошку димензију условног отпуста дајући условном отпусту значај стимулативне мјере за активно учешће осуђених лица у третману око њихове ресоцијализације на путу до дефинитивне слободе.¹² Правна природа овог института налаже да нека питања, као што су услови за његову примјену, услови за опозивање условног отпуста и орган који га опозива, буду прописани у Кривичном закону. Међутим, пошто се о условном отпусту одлучује у току извршења (издржавања) казне затвора, потребно је да одређена питања буду регулисана Законом о извршењу кривичних санкција, поготово у законодавствима у којима о условном отпусту одлучује административни орган (комисија за условни отпуст), као што је у Републици Српској. У оним законодавствима у којима о условном отпусту одлучује суд (Србија), поступак за отпуштање уз услови отпуст прописан је Закоником о кривичном поступку.¹³

4. УСЛОВ КОД УСЛОВНОГ ОТПУСТАЊА

Важан елемент условног отпуста јесте услов који осуђени мора испунити да би се по протеклу времена трајања условног отпуста сматрало да је казну издржао. Дакле ријеч је о услову чије неиспуњење повлачи опозив условног отпуста. Осуђени, који је издржао половину казне затвора, а изузетно и онај који је издржао трећину казне малољетничког затвора може се отпустити са издржавања казне, под условом да до истека времена за које је изречена казна не учини ново кривично дјело.

Условност отпуштања умањује ризик од поновног извршења кривичног дјела и значи гаранцију за осуђениково владање на слободи. Ако његово владање не одговара очекивању, прогнози, условни отпуст се опозива.¹⁴ Смисао ове условности је у томе да усмјерава и подстиче условно отпуштене на прихватање друштвено верификованих вриједности, као и у томе да омогући, када је то потребно, враћање појединих условно отпуштених лица у завод ради настављања започетог процеса извршења казне, чији основни циљ треба да

12 Млађеновић-Купчевић, Р., *Основи пенологије*, Свјетлост, Сарајево, 1981, стр. 209. Атанацковић, Д. *Пенологија*, Научна књига, Београд, 1995. стр. 301; Арнаудовски, Ј., *Пенологија*, Кирил и Методије, Скопје, стр. 455.

13 Ђурђић, В., Јовашевић, Д., *Практикум за кривично право, Општи део*, Београд, 2008. стр. 255.

14 Франк, С., *Теорија казненог права*, Опћи дио, Загреб, 1955., стр. 226.

буде преваспитавање, а у сваком случају одвраћање од даљих криминалних активности.

Одлука о условном отпусту се заснива на оцјени да се осуђени тако поправио да се основано може очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да неће вршити кривична дјела. Дакле, ради се о прогнози везаној за понашање осуђеника на слободи. Међутим, с обзиром на то да не постоје поуздани критеријуми, на основу којих би се вршила та прогноза, као и с обзиром на то да се осуђеник отпушта са издржавања казне прије њеног истека, што представља свакако једну погодност – осуђенику се поставља наведени услов. Процјена је да су лишење слободе и примјењени пенитенцијарни третман утицали на (ре)адаптацију осуђеног и да се са основом може очекивати да он у будуће неће вршити кривична дјела.

Међутим, у већини случајева ријеч је о вјероватноћи. Пошто се ради о људском владању, на које утичу небројени узроци, не може се са сигурношћу тврдити како ће се осуђеник владати на слободи.¹⁵ Када се томе дода и оправдано неповјерење у успјех ресоцијализације (емпиријски докази о неуспјешности овог концепта),¹⁶ јасно је да може бити ријечи само о вјероватноћи.

За вријеме трајања условног отпуста осуђени не смије учинити ново кривично дјело. Тек уколико осуђени испоштује овај услов, сматраће се да је казну у цијелости издржао и условна слобода се претвара у потпуну. Уколико осуђени не испуни постављени услов, поставиће се питање опозива одобреног условног отпуста, те повратка на издржавање казне (слично као код условне осуде, услов садржи у себи пријетњу казном).

У многим савременим европским системима надзор над условно отпуштеним осуђеником је суштина условног отпуштања, као методе ресоцијализације, па стога има (дјелимично) основа и тврдња да се за вријеме условног отпуста осуђени заправо налази на издржавању казне, само на слободи. Међутим, у Републици Српској, мјере надзора су уведене ЗИКС-ом из 2010. и у надлежности су полиције, те се поставља питање колико полиција поред својих редовних сложених послова и задатака може да контролише и спроводи и мјере надзора над условно отпуштеним осуђеницима. Апсурдно је тврдити да се казна затвора извршава и за вријеме док је условно отпуштени готово потпуно слободан, па у системима какав је наш нема никаквог основа тврдња да се казна извршава за вријеме трајања условног отпуста или тврдња да је условни отпуст врста третмана на слободи.¹⁷

За вријеме трајања условног отпуста једино што има везе са издржавањем казне јесте управо пријетња опозивом, односно поновним враћањем на

15 Ibidem

16 Соковић, С. „Извршење кривичних санкција у функцији превенције криминалног понашања“, у: *Превенција криминалитета*, Београд, 1998, стр. 133.

17 Стојановић, З., *op. cit.*, стр. 191.

издржавање казне, што свакако није довољно, ако инсистирамо на трајним или бар трајнијим ефектима извршења казне затвора, а посебно преваспитног третмана.

5. ОРГАНИ ЗА ДАВАЊЕ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Према позитивном праву Републике Српске, институт условног отпуста се јавља у два основна појавна облика. Први се односи на пуштање осуђеника из установе по посебној процедури (одлуком Комисије), знатно прије истека казне, а други на условни отпуст, који може дати директор казнено поправног завода, у оквиру својих законских овлашћења, при крају истека извршења казне затвора.¹⁸

Дакле, у зависности од органа који доноси одлуку о условном отпусту разликујемо два основна појавна облика овог института:

1. условни отпуст одлуком Комисије за условни отпуст и
2. условни отпуст одлуком директора завода.

У првом случају, у Републици Српској, одлуку о условном отпусту по молби осуђеног лица, или приједлогу директора завода доноси Комисија за условни отпуст, коју именује министар правде Републике Српске. Према важећем законском рјешењу (члан 154 став 3 ЗИКС-а) ова Комисија има административни карактер и броји пет чланова, од којих је један члан представник Министарства правде Републике Српске, други члан је судија Врховног суда или окружног суда Републике Српске и три независна члана из релевантне стручне области. Комисија за условни отпуст се бира на период од четири године и доноси посебан пословник о свом раду. Комисија доноси образложено рјешење о условном отпусту, било позитивно или негативно, за осуђеника и доставља га установи, која је обавезна да по један примјерак рјешења уручи осуђеном лицу приликом отпуштања са издржавања казне, суду који је упутио осуђеног на издржавање казне, органу унутрашњих послова, суду који је изрекао првостепену пресуду и органу социјалног старања, надлежног по мјесту пребивалишта. При доношењу рјешења о условном отпусту, Комисија за условни отпуст нарочито цијени: 1. ранију осуђиваност, 2. понашање током издржавања казне, 3. лично учешће у процесу преваспитања, 4. став према учињеном кривичном дјелу, 5. процјена поновног чињења кривичних дјела, 6. остатак неиздржаног дијела казне, 7. мишљење о основаности молбе, односно приједлога за условни отпуст и 8. мјере у склопу постпеналне заштите.

У члану 157 Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске прописано је одређено ограничење у погледу протеча времена када осуђеник може поновити молбу за условни отпуст. У случају одбијања приједлога или молбе за условни отпуст, нови приједлог или молба не може се поднијети прије истека четири мјесеца, ако је изречена казна затвора до двије године, односно

¹⁸ Милутиновић, М., *Пенологија*, Београд 1992., стр. 317.

након протекла шест мјесеци, ако је изречена казна затвора од двије и више година, рачунајући од дана коначности рјешења. Овом законском одредбом сужене су могућности злоупотребе сталног писања молби осуђеника, а с друге стране Комисија је растерећена великог броја учесталих подношења молби за условни отпуст, што у многоме олакшава рад Комисије.

Када је у питању састав комисије за условни отпуст, у Републици Српској постоји више различитих мишљења и приједлога. По једном мишљењу, у Комисију би требало укључити и судију који је председавао вијећем које је у првом степену изрело казну затвора. По другом мишљењу, у комисију треба именовати и стручњака одређеног профила, који је непосредно и директно учествовао у спровођењу поступка и третмана према осуђеном и према трећем мишљењу, ову комисију треба да сачињавају лица која познају пенитенцијарне проблеме ресоцијализације осуђених лица (криминолошки и пенолошки стручњаци). Комисија за условни отпуст, као цјелина, мора да буде радно тијело, способно да на квалитетан начин анализира и оцјењује личност кандидата за условни отпуст, да анализира и оцјењује извјештај о њима.¹⁹

У стручној и правничкој јавности постоје и мишљења да доношење одлуке о условном отпусту треба да буде у надлежности суда. Присталице наведеног става, образлажу да комисија за условни отпуст представља инструмент у рукама управног органа (административни орган), с овлашћењима да својом одлуком измјени одлуку о изреченој казни, што доводи у питање независну позицију суда и судске функције уопште, јер је суд једини овлаштен да у предвиђеном законском поступку изриче казну.²⁰

Мишљења смо да би установљивање надлежног суда за одлучивање о условном отпусту био својеврстан гарант људских слобода и права, као и једнакости свих грађана. Према садашњем законском рјешењу, комисија као административни управни орган има могућност да у сваком конкретном случају условног отпуста суспендује једну половину правноснажно изречене казне или двије трећине казне малољетничког затвора, као и двије петине казне дуготрајног затвора (члан 108 Кривичног закона Републике Српске). Због тога се, у озбиљној мјери, доводи у питање независност и самосталност судова у одмјеравању казне.

Такође, када се узме у обзир да одлука о условном отпусту суштински модификује изречену казну, а да право на жалбу не постоји, јасно је зашто је неприхватљиво да једно тијело, образовано од стране управног инокосног

19 Шуковић, М., *op. cit.*, стр. 163.

20 Арнаудовски, Љ., „Правосудни органи у извршењу кривичних санкција“, *ЈРККП*, бр. 4/1987, стр. 90. Слично и : Суботић, Д., „Казна лишења слобода са посебним освртом на укидање смртне казне“, у: *Теоријски и практични роблеми југословенског казненог законодавства*, Београд, 1996., стр. 32.

органа, може суспендовати половину, а код казне малољетничког затвора и двије трећине изречене казне, и то у поступку који не пружа ни минималне гаранције.²¹

Посебно је значајно то да осуђени, коме комисија није одобрила условни отпуст, нема могућност жалбе или другог правног лијека, без обзира што условни отпуст није право осуђеног, него се схвата као могућност, дакле, не може се негирати чињеница да се ради о осуђениковом, на закону заснованом интересу, а с тим у вези и одредба члана 16 Устава Републике Српске јамчи право на жалбу или друго правно средство свима, па и осуђеном, у остваривању његових права и интереса.

Осим тога, недостатак јавности, такође представља једно од питања у постојећем законском рјешењу овог института. Наиме, јавност представља гаранцију да неће бити злоупотреба и арбитрарности. Није безначајно, ни за самог осуђеника, а ни за друштво у цјелини, да ли је неко у затвору издржао цјелу казну на коју је осуђен, половину, или само једну трећину, или пак три петине казне. Због тога је важно да се условни отпуст даје што је могуће праведније, уз постојање јасних критеријума за његову примјену.

Мишљења смо да би надлежни судови морали да узму веће учешће у руковођењу процесом ресоцијализације (кроз разне видове класификације осуђених лица), или бар његовог непосредног надзора или контроле. Дакле, и поред тога што ће одлука о условном отпуштању фактички у највећој мјери зависити од извјештаја затворске управе, коначно рјешење треба да доноси надлежни суд, као неко ко је по својој природи независтан, непристрасан и објективан.

С друге стране, према неким ауторима, који сматрају да је условни отпуст стадијум извршења казне затвора, или посебан пенолошки третман, није потребно (ни цјелисходно) да суд одлучује о условном отпусту. Аргументи се заснивају на ставу да је условни отпуст пенолошка мјера, средство ресоцијализације и да га као таквог може правилно примјењивати једино орган који се бави питањима извршења казне затвора, као много ближи осуђенику и упознатији са потребама његове ресоцијализације. Наводи се да условни отпуст није поновно суђење (што је иначе неспорно), већ евалуирање ефеката изречене казне, те не треба ни да буде у надлежности суда.²²

Као питања који нужно прате судско одлучивање о условном отпусту, наводе се ригидност у одлучивању и преоптерећеност судства. Тако се истиче да би судови морали да одлучују на основу извјештаја органа надлежног за извршење казне, па би се заправо остало на истом, а судови би били додатно

21 Стојановић, З, *op. cit.*, стр. 194; Камбовски, В., „Нека размишљања о индивидуализацији у извршењу казни лишења слободe“, *Пенологија*, бр. 4/1976., стр. 159.

22 Вулић, Д., Николић, З., „Закон о извршењу кривичних санкција и нова рјешења у Законнику о кривичном поступку“, у: Мјесто југословенског кривичног права у савременом праву, Београд, 2000. стр. 236-237.

оптерећени.²³ Истиче се да је довољна судска контрола оправданости и основаности условног отпуштања, која ставља органе надлежне за одлучивање о условном отпуштању у ситуацију да при доношењу одлука полазе од тога да свака од њих којом се одобрава условни отпуст може касније бити подвргнута преиспитивању с аспекта законитости и оправданости.²⁴

Као приговор судском одлучивању о условном отпусту, може се навести преоптерећеност судова, при чему се поступак пуштања на условни отпуст појављује као нов задатак, терет. Практичари истичу бојазан од неефикасног поступања судова по молбама за условно отпуштање, управо због преоптерећености судова и неспецијализованости за ово питање, али и из разлога што је могућа жалба државног тужиоца на судске одлуке. Тако се сматра да осуђеници у таквом поступку могу провести све вријеме казне у затвору, не добивши условни отпуст, иако испуњавају услове.

Оправдан је и приговор, који се тиче удаљености суда од процјене остварења сврхе кажњавања, а посебно специјалне превенције и његовог одлучивања само по основу извјештаја управе установе. Међутим, овај приговор се могао дати и Комисији за условни отпуст, с обзиром на то да је и она рјешавала на основу извјештаја установе, без учешћа кандидата у поступку, а често и не погледавши судски досије.²⁵

Други специфичан вид института условног отпуста у Републици Српској, односи се на онај који може дати директор казнено поправне установе. Дакле, поред општег правила да условни отпуст даје посебна Комисија, у члану 158 Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске дата је могућност руководиоцу установе да осуђеног, који је издржао најмање четири петине казне затвора условно отпусти са издржавања казне, највише три мјесеца прије истека казне, ако је осуђени испољио примјерно понашање, залагање на раду и активно учешће у процесу преваспитања. Ријеч је о једној посебној врсти условног отпуштања осуђеника, који се може, овако како је постављен, сматрати наградом за добро владање и залагање на раду.

Значај ове законске одредбе у пракси се показао као сврсисходан, због тога што се њоме може стимулативно и повољно дјеловати на понашање осуђеника, посебно када су у питању краткотрајне казне затвора. Тиме се у знатној мјери растерећује рад Комисије за условни отпуст, чиме се обезбјеђује већа ефикасност у одлучивању, а даје се и могућност осуђеницима на кратке казне затвора да искористе примену овог института. Руководилац установе своју одлуку може донијети на приједлог службе третмана или по молби осуђеног лица, како је то

23 Ђорђевић, М., „Разлози за измјене и допуне и основне карактеристике општег дела Кривичног законика СРЈ према радном тексту предлога“, у: *Ново југословенско кривично законодавство*, Београд, 1996. стр.14.

24 Шуковић, М., *op. cit.*, стр. 168.

25 Шуковић, М., *op. cit.*, стр. 152.

наведено у члану 158 став 1 Закона о извршењу кривичних санкција Републике Српске.

Директор установе има дискреционо право да одлучи о условном отпуштању, када су испуњене предвиђене претпоставке. Закон не помиње посебно сврху кажњавања, али би се могло закључити да се њено остварење претпоставља, с обзиром на то да се отпуштање врши при крају издржавања казне, као и да се претпоставља добро владање осуђеника и његово залагање на раду, што у многоме подсећа на претпоставке код основних облика условног отпуста. Иако Закон није то експлицитно навео, неопходно је изједначавање ових услова, јер се ради о примјени једног института.

Одлучивање о условном отпусту од стране директора установе свакако трпи све оне предходно наведене приговоре, који су везани за одлучивање о условном отпусту од стране Комисије. Овакво рјешење је употпуњавало слику о условном отпусту, као сегменту система неодређених осуда, у коме пенитенцијарна администрација или орган управе одлучује о отпуштању са издржавања казне, у оквиру судском одлуком (али и законским одредбама, у нашем систему) постављених граница, а по арбитрарној процјени и са широким дискреционим овлашћењима.

У већини законодавстава земаља Европске уније, постоји подјела условног отпуста на: 1. дискрециони, 2. обавезни и 3. мјешовити.

Дискрециони систем условног отпуста се примјењује у већини држава континенталне Европе укључујући и новонастале државе распадом бивше Југославије (Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија и Македонија).²⁶ Дискрециони систем условног отпуста подразумјева да одлуку о томе да ли ће, за који омјер казне и под којим условима осуђена особа добити условни отпуст, доноси тјело, које је законом овлаштено за такве одлуке. У дискреционом систему доминира концепт индивидуализације одлука о условном отпусту (индивидуализација се огледа у томе да ли уопште додијелити условни отпуст, након колико издржане казне, које услове поставити након отпуста и др). Зависно од тога која је врста тијела, које доноси одлуку о условном отпусту и ко именује то тијело, диференцирају се два основна дискрециона система - административни и судски.²⁷

Административни дискрециони систем подразумјева да одлуку о условном отпусту осуђених лица доноси независно тијело, именовано од стране извршне власти (Комисија коју именује министар правде). Судски дискрециони систем (у примјени је у Француској) подразумјева да одлуку о условном отпусту,

²⁶ Филић, Г. „Условни отпуст у Републици Српској”, *Савремене тенденције кривичне репресије као инструмент сузбијања криминалитета*, 2010. стр. 414-417.

²⁷ О поступку судског давања условног отпуста у Србији види: Ђурђић, В. *Кривично процесно право – Посебни део*, Ниш, 2006, стр. 264-265.

као и надзор над особама које су на условном отпусту, доноси судски орган – специјализовани судија за извршење кривичних санкција.

Обавезни систем условног отпуста карактеристичан је за већину скандинавских земаља. У примјени је у Шведској, још од 1990. године. По том систему, у Шведској, сва осуђена лица, након издржане двије трећине казне затвора обавезно добијају условни отпуст, с тим да се мора боравити најмање један мјесец у затвору. У обавезном систему нема индивидуализације одлуке као код дискреционог. Једина одлука, која се у овом систему условног отпуста доноси, јесте под којим условима особа наставља служити казну у заједници. У Шведској, особе које су осуђене на доживотну казну затвора, немају право на обавезни условни отпуст, а који се не примјењује ни на кратке затворске казне, које се изричу са одређеном мјером пробације.

Мјешовити систем је комбинација дискреционог и обавезног система условног отпуста. Дискрециони систем се примјењује за дуже затворске казне, а обавезни за краће затворске казне. Суштина мјешовитог система условног отпуста се састоји у томе да не вриједи трошити драгоцене ресурсе комисија за условни отпуст на појединачно разматрање молби свих осуђених лица, већ само оних за тежа кривична дјела и за особе које су осуђене на дуже казне затвора.

И на крају, чини се као најбоље рјешење – рјешење француског система (а и Хрватска је иновирала своје законодавство у том смислу), у коме је одлучивање о условном отпусту у надлежности суда, али за то прилагођеног – посебног суда за извршење кривичних санкција. У овом систему је отклоњен приговор додатног оптерећивања (редовног) судства задатком коме он не може најбоље да одговори. Посебан суд (или бар посебно судско одјелење), који се бави извршењем кривичних санкција је заправо судски орган, специјализован за овакве задатке, те се може очекивати и благовремено реаговање и адекватан одговор по питању одлучивања о условном отпусту. Ово би захтјевало нову организацију судова и одговоре на системска питања, али би представљало најпримјереније рјешење.

6. ПОСТУПАК ЗА ДАВАЊЕ УСЛОВНОГ ОТПУСТА

Поступак за рјешавање о условном отпусту осуђених лица, уколико су испуњени сви законски услови, покреће се на основу молбе осуђеног лица и чланова његове уже породице, као и приједлогом директора завода. Молба осуђеног лица за условни отпуст, подноси се преко службе третмана завода, у коме осуђени издржава казну. Директор завода, приједлог за условни отпуст осуђеног подноси директно Комисији за условни отпуст. Поред самог осуђеног и директора казнено поправне установе, поступак за давање условног отпуста могу иницирати и чланови уже породице осуђеног, чиме се знатно доприноси

активном учешћу породице у преваспитању осуђеног и његовом јачању личне одговорности и самопоуздања.

Заједно са молбом или приједлогом, установа обавезно доставља Комисији за условни отпуст и извјештај о владању и понашању осуђеног, чија је израда јединствена на нивоу Републике Српске. Тај извјештај треба да садржи све релевантне податке о осуђеном лицу, и то: класификацију кривичног дјела за које је осуђен, врсту и висину казне, ко и када му је казну изрекао, да ли му је казна смањивана, да ли је дисциплински кажњаван, какво му је здравствено стање, да ли је радно ангажован у установи и на којим пословима, оцјену о понашању осуђеног лица, прогнозу његовог будућег понашања, као и оцјену о оствареној сврси изречене кривичне санкције, односно оцјену о постигнутом степену поправљања, преваспитања и ресоцијализације.

Извјештај установе о владању и понашању осуђеног треба да представља детаљну анализу постигнутих резултата у процесу административне индивидуализације институционалног третмана у заводу, са закључцима, и то посебно у погледу испуњености материјалних претпоставки за давање условног отпуста.²⁸ Те материјалне претпоставке се односе на извршавање радних обавеза осуђеног у заводу, с обзиром на његову радну способност, затим на владање и понашање осуђеног у установи током издржавања казне, као и на његово активно учествовање у процесу преваспитања и све друге околности које треба очигледно да покажу да ли је постигнута сврха кажњавања.²⁹ Извјештај о владању и понашању осуђеног треба да садржи и позитивну прогнозу понашања осуђеног, по условном отпуштању. Прогноза треба да се заснива на што већем броју елемената, као и што дужем временском периоду, у којем су ти елементи прикупљени. Нарочито је важно да позитивна прогноза не буде заснована само на понашању осуђеног за вријеме издржавања казне, већ се мора имати у виду и социјална средина у којој је осуђеник живио, а нарочито у којој ће живјети.

Предметни извјештај о владању и понашању осуђеног, који сачињава установа и доставља га Комисији за условни отпуст, мора бити резултат проучавања, сагледавања и оцјењивања колектива, који сачињавају: васпитачи, психолози, социјални радници, педагози, инструктори, стражари и друго особље које у току издржавања казне, из различитих углова посматра и проучава рад и развој осуђеника.³⁰

Условни отпуст представља само могућност за осуђеног, а не и његово право. Самим тим, права осуђеног лица се свде само на могућност подношења молбе за условни отпуст. Дискреционо право комисије да одлучује да ли ће одобрити условни отпуст и онда када су испуњени сви законски услови, доводи

28 Јовашевић, Д., *Коментар ЗИКС-а РС са судском праксом, пратећим прописима и регистром појмова и ЗИКС-а РЦГ, са пратећим прописима*, Београд, 2000., стр. 114.

29 Шуковић, М., *op. cit.* стр. 151.

30 Шуковић, М., *op. cit.* стр. 157.

у питање остваривање принципа једнакости грађана пред законом, јер ван тих услова нема простора за дискрециону оцјену.³¹

Сматрамо да би овај институт требало предвидјети и као право осуђених лица, која су издржала одређени дио казне, с тим да су испунила одређене услове. Тиме би се у знатној мјери отклониле могућности злоупотреба и арбитрираности у примјени овог института, до којих би могла да доведе могућност дискреционог одлучивања о условном отпусту.

У пракси, чланови Комисије за условни отпуст у највећем броју случајева не виде кандидате за условни отпуст, већ суд о њима и прогнозу о њиховом будућем владању доносе искључиво на основу извјештаја стручних служби установе о владању и понашању осуђеног.

Међутим, треба истаћи да је још на другом конгресу Уједињених нација за спречавање криминалитета и делинквенције одржаном у Лондону 1960. године, истакнуто да тијело које одлучује о условном отпусту треба своје одлуке доносити на темељу исцрпних информација о осуђенику и то, по могућности, након личног контакта са њима.³²

У прилог изнетих ставова иду подаци нашег емпиријског истраживања у Републици Српској, приказани у наредној табели:

Табела 1. Условни отпуст у Републици Српској

Година	Укупно поднесених приједлога и молби	Позитивно ријешено	Негативно ријешено
2005	767	440	327
2006	666	326	340
2007	525	218	307
2008	510	183	327
2009	549	120	429
2010	494	101	483

Подаци презентовани у Табели 1 представљају само број поднијетих молби и приједлога за условни отпуст (по годинама) и врсте донијетих одлука. Непотпуност података огледа се у томе што је вођено рачуна само о поднијетим молбама, а не и о томе да ли су те молбе од истих осуђеника (оних који су молбу већ раније подносили). Најопштији закључак, изведен из приказаних статистичких података, био би да се у просјеку око 35% молби позитивно

31 Стојановић, З., и Перић, О., *Коментар кривичног закона Републике Србије и кривичног закона Републике Црне Горе са објашњењем*, Београд, 1996., стр. 21.

32 Разић, А., „Примена услова отпуста у Црној Гори“, *Кривичне санкције институционалног карактера*, Београд, 1997., стр. 131.

ријеша, што се може оцјенити као европски стандард. Непосједовање ажуриране евиденције и релевантних података (као што су: за која кривична дјела је најчешће додјељиван условни отпуст, колико осуђених лица који су добили условни отпуст су повратници, за колико осуђених лица је суд опозвао условни отпуст, да ли се уопште спроводе и на који начин мјере надзора над условно отпуштеним итд), указује на то да се условни отпуст сматра споредним институтом, али и да се надлежни органи нису бавили преиспитивањима постојећих законских рјешења и правне праксе, нити су омогућавали другима да то чине.

7. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Надлежни органи, који одлучују о условном отпусту, треба да имају информације о броју оних осуђеника код којих је институт условног отпуста био успјешно, односно неуспјешно примјењен, као и о околностима које су посредно или непосредно довеле до таквог резултата условног отпуста. Јавност такође треба да буде информисана о функционисању поступка за давање условног отпуста и новим модалитетима овог института, јер је од 2010. године у примјени ЗИКС којим је уведена мјера надзора, а нарочито уколико је дошло до драстичног науспјеха у фази условног отпуста осуђених лица.

За оцену постојећег система условног отпуста, његовог обима, динамике и ефективности, неопходно је континуирано прикупљати релевантне статистичке податке, на основу којих би имали информације у вези са постизањем основне сврхе условног отпуста. Неопходно би било да истраживања везана за условни отпуст обухвате: поступак за давање условног отпуста, гледишта, ставове и перцепције правосудних органа и тијела која доносе одлуке о условном отпусту, затим, ставове и гледишта органа који су задужени за провођење условног отпуста, жртава, чланове шире заједнице, као и самих осуђеника, а све у циљу да би се добила јасна слика о томе да ли је условни отпуст као институт заиста оправдан, да ли доводи до смањења рецидивизма и до које мјере се осуђеници, који су условно отпуштени, прилагођавају животу на слободи.

На крају, сматрамо да нека тренутна рјешења у вези са поступком давања условног отпуста, као што су широко дискреционо право, које има Комисија за условни отпуст, непостојање права осуђеног да учествује пред комисијом у разматрању своје молбе, одсуство јавности, непостојање фактичке могућности изјављивања жалбе на одлуку Комисије и друго, у озбиљној мјери доводи у питање гарантовану једнакост грађана пред законом.

ЛИТЕРАТУРА

Атанацковић, Д. *Пенологија*, Београд, 1998.

Арнаудовски, Љ. „Правосудни органи у извршењу кривичних санкција“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, бр. 4, 1987.

Вулић, Д. Николић, З. „Закон о извршењу кривичних санкција и нова рјешења у закону о кривичном поступку“, у: *Мјесто југословенског кривичног права у савременом праву*, Београд, 2000.

Ђорђевић, М. „Разлози за измјене и допуне и основне карактеристике општег дела Кривичног законика СРЈ према радном тексту предлога“, у: *Ново југословенско кривично законодавство*, Београд, 1996.

Ђурђић, В., Јовашевић, Д., *Практикум за кривично право, Општи део*, Београд, 2008.

Франк, С., *Теорија казног права, Опћи дио*, Загреб, 1955.

Филипић, Г. „Условни отпуст у Републици Српској“, у: *Савремене тенденције кривичне репресије као инструмент сузбијања криминалитета*, Бијељина, 2010.

Јовашевић, Д., *Лексикон кривичног права*, Београд, 1998.

Јовашевић, Д. *Коментар ЗИКС-а са судском праксом, пратећим прописима и регистром појмова и ЗИКС РЦГ, са пратећим прописима*, Београд, 2000.

Јовашевић, Д. *Кривично право, Општи део*, Београд, 2006.

Крстановски, М. „Условни отпуст као пенолошка мера“, у: *Човек и право*, Скопје, 1991.

Константиновић Вилић, С., Костић, М., *Пенологија*, Ниш, 2006.

Купчевић-Млађеновић, Р. *Основи пенологије*, Сарајево, 1972.

Милутиновић, М., *Пенологија*, Београд, 1992.

Петровић, Б. Јовашевић, Д., *Извршно кривично-казнено право*, Сарајево, 2006.

Радбрух, Г. *Филозофија права*, Београд, 1980.

Разић, А. „Примена условног отпуста у Црној Гори“, у: *Кривичне санкције институционалног карактера*, Београд, 1997.

Соковић, С. „Извршење кривичних санкција у функцији превенције криминалног понашања“, у : *Превенција криминалитета*, Београд, 1998.

Стојановић, З. „Условни отпуст: проблеми и перспективе“, у: *Зборник Правног факултета у Загребу*, 1984.

Стојановић, З. и Перић, О. „Коментар кривичног закона Републике Србије и Кривичног закона Републике Црне Горе са објашњењима“, Београд, 1996.

Суботић, Д. „Казна лишења слободе са посебним освртом на укидање смртне казне“, у: *Теоријски и практични проблеми југословенског казненог законодавства*, Београд, 1996.

Шуковић, М. *Условни отпуст*, Београд, 1971.

Закон о извршењу кривичних санкција Републике Српске, „Сл. гласник РС”, 12/2010.

Кривични закон Републике Српске, „Сл. гласник РС”, 49/2003.

Закон о кривичном поступку Републике Србије, „Сл. лист РС”, 35/2005.

Goran Filipić, LL.B.

Post-graduate student,

Faculty of Law, University of Niš

PAROLE PROCEDURE IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Summary

The subject matter of this paper is the parole procedure in the Republic of Srpska. In particular, the author focuses on the advantages and disadvantages of the administrative system as compared to the judicial system governing the offenders' conditional release (parole).

In this article, the author deals with the content and elements of the institute of parole, with specific reference to the formal and substantive conditions for granting a parole, its legal nature and the eligibility for parole. Hence, if the parolee does not observe the specific "conditions" and fails to justify the trust vested in the released offender, the parole may be revoked and the parolee may be remanded to the penal institution. The author further provides an overview of the public authorities which are in charge of granting a parole, as well as the specific legal grounds and procedure governing release on parole. In the final part of this paper, the author provides statistical data on the total number of approved paroles in the period from 2005 to 2010 as related to the total number of convicted offenders who applied for release on parole. The statistics justify the importance and the need for this institute in the Republic of Srpska.

Key words: *criminal sanctions, imprisonment, conditional release (parole), Parole Board, penal institution, resocialization*

